

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2025.1.08

УДК 342.9

*Грачов Є. О.,
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID: 0009-0000-5049-3921*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ СФЕРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА МІСЦЕ СЕРЕД НИХ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

У статті досліджено систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, які складають правові засади діджиталізації у сфері надання адміністративних послуг. Обґрунтовано, що в системі відповідних нормативно-правових засад ключове місце відводиться нормам адміністративного права. З'ясовано, що правові засади діджиталізації сфери надання адміністративних послуг в Україні найбільш доцільно розуміти як систему сукупність взаємопов'язаних між собою нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на регулювання та упорядкування суспільних відносин, які виникають в процесі здійснення відповідної діяльності.

Констатовано, що систему правових засад діджиталізації сфери надання адміністративних послуг складають: 1) Конституція України – Основний Закон держави, який визначає ключові правові аспекти роботи правової системи, вищих органів влади та інші ключові принципи, на яких ґрунтується регулювання всіх суспільно-правових відносин, у тому числі в сфері діджиталізації; 2) міжнародно-правові акти – конвенції та угоди які закріплюють міжнародні стандарти у сфері діджиталізації; 3) законодавство України – вищі за своєю юридичною силою правові документи після Конституції, якими регулюються суспільно-правові відносини в сфері надання адміністративних послуг, а також діджиталізація процесу їх надання; 4) підзаконні нормативно-правові акти органів державної влади, зокрема, Кабінету Міністрів України, що регулюють «механічні» питання діджиталізації, зокрема, роботу електронних реєстрів, надання окремих електронних послуг і таке інше.

Узагальнено, що в системі правових засад діджиталізації сфери надання адміністративних послуг в Україні ключове місце відводиться нормами адміністративного права, адже саме за допомогою останніх: 1) здійснюється загальне регулювання сфери надання адміністративних послуг; 2) визначається правовий статус суб'єктів, які відповідають за процес діджиталізації

сфери надання адміністративних послуг; 3) розкриваються форми та методи здійснення відповідної діяльності; 4) закріплюються гарантії захисту персональних даних осіб-користувачів адміністративними послугами.

Ключові слова: адміністративні послуги, діджиталізація, цифровізація, електронні послуги, правові засади, нормативно-правові акти.

Постановка проблеми. Реалізація будь-яких глобальних процесів, зміна або перебудова публічного управління, є фактично неможливими без ефективно та якісно побудованої системи нормативно-правових засад. У науковій літературі під останніми, зазвичай, розуміють систему нормативно-правових актів, положеннями яких регулюються ті чи інші юридичні явища, інститути, механізми, процеси і таке інше [1; 2; 3; 4]. Зазначене, безумовно, повною мірою стосується й діджиталізації сфери надання адміністративних послуг в Україні. Адже запровадження таких складних процесів у практичну діяльність вимагає від всіх учасників неухильно дотримуватись принципів верховенства права та законності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблемні питання, пов'язані із діджиталізацією різних сфер суспільного життя, в своїх наукових працях розглядали: Н. В. Атаманова, А. П. Гетьман, Н. В. Ільків, С. В. Ківалов, Д. Г. Манько, Н. Л. Панасенко, О. В. Петренко, Н. О. Стеблина та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі недостатньо опрацьованим є дослідження правових засад діджиталізації сфери надання адміністративних послуг в Україні.

Постановка завдання. Саме тому метою статті є надати характеристику правовим засадам діджиталізації сфери надання адміністрати-

вних послуг в Україні та встановити місце серед них норм адміністративного права. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: виділити систему нормативно-правових актів, які становлять правову основу діджиталізації адміністративних послуг; розкрити положення відповідних нормативних документів; опрацювати місце норм адміністративного права в системі відповідних засад.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна полягає у тому, що в результаті дослідження дістав свого подальшого розвитку теоретичний підхід щодо визначення місця норм адміністративного права в системі правових засад діджиталізації сфери надання адміністративних послуг.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження відзначимо, що правові засади діджиталізації сфери надання адміністративних послуг в Україні найбільш доцільно розуміти як систему сукупності взаємопов'язаних між собою нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на регулювання та упорядкування суспільних відносин, які виникають в процесі здійснення відповідної діяльності.

З огляду на зазначену вище логіку, дослідження відповідних правових засад варто почати з Конституції України. Це Основний Закон держави, який: встановлює ключові юридичні основи суспільно-правового,

державно-владного, територіального устрою; декларує основні права, свободи і обов'язки людини і громадянина; визначає гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина; затверджує правовий статус та повноваження вищих інституцій влади, таких як Верховна Рада України (далі – ВРУ), Кабінет Міністрів України, Президент України, органів правосуддя і таке інше. В Конституції відсутні прямі норми, якими б регулювались питання надання адміністративних послуг чи їх діджиталізації. Водночас, реалізація цього процесу повинна суворо виходити із конституційних засад, не порушувати їх та сприяти утвердженню та реалізації прав і свобод закріплених в Основному Законі [5].

Значну частину правових засад діджиталізації сфери надання адміністративних послуг в Україні займають міжнародні акти, які закріплюють міжнародні стандарти в сфері використання інформаційних технологій у тому числі в публічному секторі. Наприклад, оцифровування діяльності публічних органів та надання можливості отримувати громадянами адміністративні послуги онлайн, створює поле для вчинення злочинів із використанням інформаційно-телекомунікаційних приладів та систем. З метою протидії цьому Радою Європи видано Конвенцію про кібеззлочинність від 23.11.2001 [6].

Важливі положення щодо діджиталізації публічного сектору в цілому, а також сфери надання адміністративних послуг у тому числі містяться в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Окремі положення Угоди присвячено впровадженню та розвитку в Україні інформаційного суспільства та реформування сфери публічних (адміністративних) послуг [7].

Наступний рівень правових засад діджиталізації сфери надання адміністративних послуг в Україні є законодавчий. В рамках нього, окрім Закону України «Про адміністративні послуги», котрим повністю регламентовано правовий статус, зміст, особливості державної політики та інші юридичні аспекти надання адміністративних послуг, можна виділити багато нормативно-правових актів, що стосуються в тому числі питання діджиталізації. Наприклад, Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» регулює відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах [8]. Важливе значення також має Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», який встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів [9].

Закон визначає, що електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Склад та порядок розміщення обов'язкових реквізитів електронних документів визначається законодавством. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму [9].

Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» встановлює правові та організаційні засади електронної ідентифікації та надання електронних довірчих послуг, права та обов'язки суб'єктів відносин у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг. Документ регулює відносини, що виникають між юридичними, фізичними особами, суб'єктами владних повноважень у процесі надання і отримання послуг електронної ідентифікації, гарантів з цифровою ідентифікацією та електронних довірчих послуг, процедури надання таких послуг, нагляду і контролю за дотриманням вимог законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг. Варто наголосити, що саме за допомогою засобів електронної ідентифікації забезпечується доступ громадян до електронних послуг на безпечній основі. В даному акті визначено, що ідентифікація особи – це процес використання ідентифікаційних даних особи з документів, створених на матеріальних носіях, та/або електронних даних, у результаті якого забезпечується однозначне встановлення фізичної, юридичної особи або уповноваженого представника юридичної особи та перевірка належності особі таких даних [10].

Безпека надання адміністративних послуг в умовах діджиталізації регулюється Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Відповідно до статті 1 Закону кібербезпека – це

захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі. Об'єктами кібербезпеки є: 1) конституційні права і свободи людини і громадянина; 2) суспільство, сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища; 3) держава, її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність; 4) національні інтереси в усіх сферах життєдіяльності особи, суспільства та держави; 5) об'єкти критичної інфраструктури. Об'єктами кіберзахисту є: 1) комунікаційні системи всіх форм власності, в яких обробляються національні інформаційні ресурси та/або які використовуються в інтересах органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів та військових формувань, утворених відповідно до закону; 2) об'єкти критичної інформаційної інфраструктури; 3) комунікаційні системи, які використовуються для задоволення суспільних потреб та/або реалізації правовідносин у сферах електронного урядування, електронних державних послуг, електронної комерції, електронного документообігу [11].

Важливим документом, положення якого стосуються проведення діджиталізації сфери надання адміністративних послуг, а також інших векторів публічно-владної діяльності є Закон України «Про Національну

програму інформатизації». Згідно до норм зазначеного Закону, національна програма інформатизації – це комплекс завдань, програм, проектів, робіт з інформатизації, спрямованих на розвиток інформаційного суспільства шляхом концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу держави, координації діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності. Програма складається з: 1) сукупності завдань, проектів, робіт з інформатизації, що виконуються замовниками; 2) окремих завдань, проектів, робіт з інформатизації, що виконуються за рахунок видатків за бюджетною програмою; 3) галузевих програм, проектів та робіт з інформатизації; 4) регіональних програм, проектів та робіт з інформатизації; 5) програм, проектів та робіт з інформатизації органів місцевого самоврядування. Національна програма інформатизації визначає особливості реалізації державної політики у сфері інформатизації для забезпечення потреб та розвитку інформаційного суспільства, впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій [12].

В статті 3 Закону вказано, що Програма спрямована на забезпечення: 1) розробки, впровадження та застосування інформаційно-комунікаційних технологій у державному управлінні, місцевому самоврядуванні та суспільному житті; 2) реалізації та впровадження заходів, спрямованих на розвиток електронного урядування та електронної демократії; 3) створення та розвитку системи

державних інформаційних ресурсів; 4) рівного доступу до інформаційно-комунікаційних технологій та підвищення рівня освіченості громадян з питань інформаційно-комунікаційних технологій; 5) удосконалення процедури надання публічних (електронних публічних) послуг; 6) організації інформаційної взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування за допомогою електронного документообігу; 7) створення систем інформаційної та аналітичної підтримки діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування; 8) підвищення ефективності вітчизняного виробництва шляхом використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій; 9) створення умов для розвитку господарської діяльності у сфері інформатизації [12].

Відмітити також необхідно Закон України «Про публічні електронні реєстри», дія якого поширюється на відносини, що виникають у сфері публічних електронних реєстрів під час створення, ведення, взаємодії, адміністрування, перетворення, модифікації та припинення публічних електронних реєстрів, при використанні реєстрової інформації національних електронних інформаційних ресурсів під час провадження дозвільної діяльності, надання адміністративних, соціальних та інших публічних послуг, провадження іншої управлінської діяльності та державного регулювання, а також поширюється на відносини, що виникають під час створення, ведення, взаємодії, адміністрування Єдиного реєстру адвокатів та Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності. Закон визначає: 1) систему публічних електронних

реєстрів та їх об'єктів; 2) систему органів та суб'єктів у сфері публічних електронних реєстрів; 3) вимоги до реєстрової інформації та реєстрових даних, їх статусу, форми та складу, створення, збирання, ведення, оброблення, зберігання та використання; 4) засади та вимоги до створення, ведення, взаємодії, адміністрування, перетворення, модифікації та припинення публічних електронних реєстрів; 5) засади створення та функціонування системи електронної взаємодії електронних ресурсів; 6) засади контролю та відповідальності у сфері публічних електронних реєстрів; 7) фінансові основи створення та функціонування публічних електронних реєстрів [13].

Нормативно-правовими актами, підзаконного рівня правових засад діджиталізації сфери надання адміністративних послуг, здебільшого вирішуються технічні питання реалізації положень законодавства, формування та забезпечення механіки оцифровування публічно-владної діяльності і таке інше. Тут, зокрема, можна виділити Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» від 03.03.2021 №167-р, «Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні» від 16.11.2016 №918-р, «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» від 14.04.2021 №366-р, а також Постанови Уряду «Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг» від 04.12.2019 №1137, «Деякі питання надання комплексної електронної

публічної послуги «е-Підприємець» від 07.11.2023 №1156 та інші.

Висновки. Отже, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що систему правових засад діджиталізації сфери надання адміністративних послуг складають: 1) Конституція України – Основний Закон держави, який визначає ключові правові аспекти функціонування правової системи, вищих органів влади та інші ключові принципи, на яких ґрунтується регулювання всіх суспільно-правових відносин, у тому числі в сфері діджиталізації; 2) міжнародні нормативно-правові акти – конвенції та угоди які закріплюють міжнародні стандарти у сфері діджиталізації; 3) законодавство України – вищі за своєю юридичною силою правові документи після Конституції, якими регулюються суспільно-правові відносини в сфері надання адміністративних послуг, а також діджиталізація процесу їх надання; 4) підзаконні нормативно-правові акти органів державної влади, зокрема, Кабінету Міністрів України, що регулюють «механічні» питання діджиталізації, зокрема, роботи електронних реєстрів, надання окремих електронних послуг і таке інше.

У підсумку слід узагальнити, що в системі правових засад діджиталізації сфери надання адміністративних послуг в Україні ключове місце відводиться нормами адміністративного права, адже саме за допомогою останніх: 1) здійснюється загальне регулювання сфери надання адміністративних послуг; 2) визначається правовий статус суб'єктів, які відповідають за процес діджиталізації сфери надання адміністративних послуг; 3) роз-

криваються форми та методи здійснення відповідної діяльності; 4) закріплюються гарантії захисту персональних даних осіб-користувачів адміністративними послугами.

Враховуючи той факт, що саме нормам адміністративного права відводиться ключове місце в системі

правових засобів упорядкування процесу діджиталізації в сфері надання адміністративних послуг в Україні, ці питання, зокрема стосовно системи адміністративного законодавства України, мають стати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Бойук Р. П. Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності: проблеми формування. *Право та інновації*. 2019. № 4 (28). С. 21–26.
2. Заброта Д. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорії. *Адміністративне право і процес*. № 2 (4). 2013.
3. Панова Н. С. Адміністративно-правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні : дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2008. 220 с.
4. Сервецький І. Поняття, зміст та правові засади візуального спостереження. Наукові праці *Міжрегіональної академії управління персоналом*. 2021. Випуск 1 (60). С. 36–44.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. С. 2598.
6. Конвенція про кіберзлочинність: конвенція Рада Європи, міжнародний документ від 23.11.2001. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Ст. 2535.
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: угода, міжнародний документ від 27.06.2014. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
8. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 №80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.
9. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.
10. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 91. Ст. 2764.
11. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 91. Ст.31.
12. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 № 2807-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 51. Ст.127.
13. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 № 1907-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 11. Ст.48.

Hrachov Yehor, Ph.D student of the Kharkiv National University of Internal Affairs

ORCID: 0009-0000-5049-3921

Legal principles of digitalization of the sphere of provision of administrative services in Ukraine and the place of administrative law norms among them

The article examines the system of regulatory legal acts of various legal force that constitute the legal foundations of digitalization in the field of administrative services. It is substantiated that in the system of relevant regulatory legal foundations, a key place is given to the norms of administrative law. It was found that the legal principles of digitalization of the sphere of administrative services in Ukraine are most expedient to understand as a system of a set of interconnected regulatory legal acts of different legal force, the norms of which are aimed at regulating and streamlining social relations that arise in the process of carrying out the relevant activity.

It was found that the system of legal principles of digitalization of the sphere of administrative services consists of: 1) the Constitution of Ukraine - the Fundamental Law of the state, which defines the key legal aspects of the work of the legal system, higher authorities and other key principles on which the regulation of all social and legal relations, including in the sphere of digitalization, is based; 2) international legal acts - conventions and agreements that establish international standards in the sphere of digitalization; 3) the legislation of Ukraine - the highest legal documents after the Constitution, which regulate social and legal relations in the sphere of administrative services, as well as the digitalization of the process of their provision; 4) subordinate regulatory legal acts of state authorities, in particular, the Cabinet of Ministers of Ukraine, regulating the "mechanical" issues of digitalization, in particular, the work of electronic registers, the provision of certain electronic services, and so on.

It is generalized that in the system of legal principles of digitalization of the sphere of administrative services in Ukraine, a key place is given to the norms of administrative law, because it is with the help of the latter: 1) general regulation of the sphere of administrative services is carried out; 2) the legal status of entities responsible for the process of digitalization of the sphere of administrative services is determined; 3) the forms and methods of carrying out the relevant activities are revealed; 4) guarantees of protection of personal data of users of administrative services are established.

Keywords: *administrative services, digitalization, digitalization, electronic services, legal principles, regulatory legal acts.*